

УДК 364.042

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Якубова Людмила Анатоліївна

Труш Наталія Петрівна

м.Хмельницький

У статті розглядаються особливості організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні та за кордоном. Визначено мережі закладів в Україні, які обслуговують літніх людей, вказано на яких рівнях здійснюється діяльність. Висвітлено особливості здійснення роботи з похилими людьми у зарубіжних країнах, таких як Велика Британія, Швеція, Німеччина, США. Проаналізовано методичну, наукову літературу, ресурси інтернет-джерел що дає підставу стверджувати, про актуалізацію проблеми щодо вдосконалення соціальної роботи з цією категорією населення.

Ключові слова: аналіз, особливості, похилий вік, соціальний захист.

Постановка проблеми. Характерною рисою нинішньої демографічної ситуації у світі є мала чисельність дітей та молоді і висока частка людей похилого віку. Згідно з даними міжнародної статистики, сьогодні вік кожного десятого жителя Землі становить 60 і більше років. До 2050 року кожен п'ятий стане шістдесятирічним, а до 2150 – одна третина світового населення досягне цього віку [8]. Результати досліджень інституту демографії НАН України свідчать про те, що лише 1% людей похилого віку являються практично здоровими, у них відсутні хронічні захворювання. Кожен п'ятий з тих, кому за 60 років, живе сам, а кожен десятий – не може сам себе обслуговувати. 5-6% пенсіонерів – це люди, прикуті до ліжка [3]. Тому одним з головних сучасних завдань нашого суспільства є створення умов гідного життя літнім людям. Перехід на нові принципи розвитку та перегляд системи цінностей, притаманних країні, вносять корективи в життя всіх поколінь, зокрема й старшого. Зміна соціального статусу старої людини, що виникла, насамперед, припиненням або обмеженням трудової діяльності, трансформацією цілісних орієнтирів, самого способу життя та спілкування, також виникнення різноманітних ускладнень як у соціально – побутовій, так і в психічній адаптації до нових умов, диктує необхідність відпрацювання та реалізації специфічних підходів, форм і методів соціальної роботи з людьми похилого віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфікою соціальної роботи з людьми похилого віку займається велика когорта науковців, серед яких можна назвати: Е.І.Холостову, яка в своїх дослідженнях вивчає життєдіяльність людей похилого віку впродовж усього життя, описує похилий вік як соціальну проблему, аналізує ставлення до даної вікової групи в суспільстві, сім'ї та близького оточення, висвітлює основні проблеми, з якими зіштовхуються особи даного вікового прошарку [9, с.56-73]; В.М.Шахрая, котрий досліджує теорії старості та принципи соціальної роботи з людьми похилого віку [10, с.87-90]; І.Д.Звереву [2, с.341], яка досліджує рівні, на яких здійснюється соціальна робота з людьми похилого віку та принципи цієї діяльності; А.І.Капську, що аналізує соціальний захист людей похилого віку та напрями його здійснення [4, с. 256], та ін.

Мета статті – зробити порівняльний аналіз особливостей організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні і за кордоном.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «людина похилого віку» в Україні стійко асоціюється з настанням пенсійного віку (60 років для чоловіків і жінок). Часто вживається термін «літні люди», який у більшості випадків має те саме значення, що і люди похилого віку.

Згідно з класифікацією Всесвітньої організації охорони

здоров'я (ВООЗ), особи у віці від 60 до 74 років належать до категорії людей похилого віку, від 75 до 89 років – до старих людей, а від 90 років і старших – до довгожителів [1]. Поняття «людина похилого віку» в Україні стійко асоціюється з віком виходу особи на пенсію, який згідно із Законом України «Про пенсійне забезпечення» становить 60 років для жінок і чоловіків.

Соціальний захист людей похилого віку в Україні забезпечується мережею закладів: Міністерство праці та соціальної політики; Пенсійний фонд; управління, комісії, комітети соціального захисту населення місцевих Рад і держадміністрацій; територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів і самотніх непрацездатних громадян та відділення соціальної допомоги вдома; установи, заклади і підприємства сфери управління Міністерства праці та соціальної політики, які здійснюють соціальний захист людей похилого віку, інвалідів, ветеранів війни і праці (науково-дослідні інститути, які вивчають проблеми старіння, служби медико-трудова експертизи, різноманітні недержавні фонди, товариства, організації) та ін.

Робота з людьми похилого віку здійснюється на двох рівнях – це:

1) макрорівень (формування соціальної політики з урахуванням інтересів людей похилого віку, створення пенсійних та інших фондів підтримки, формування комплексної системи соціального страхування, медичного, психологічного та консультативного обслуговування);

2) мікрорівень (вивчення умов життя людей похилого віку, рівня та якості надання їм соціальної допомоги) [5, с. 251].

На нинішньому етапі послуги літнім людям в Україні надають такі заклади:

1) територіальні центри з обслуговування самотніх непрацездатних громадян похилого віку та інвалідів (спеціальна державна установа, що надає за місцем проживання біля 40 видів послуг пенсіонерам, інвалідам, самотнім непрацездатним громадянам та іншим соціально незахищеним особам вдома, в умовах стаціонарного, тимчасового та денного перебування, які спрямовані на підтримання їхньої життєдіяльності і соціальної активності);

2) будинки-інтернати загального профілю для громадян похилого віку та інвалідів (стаціонарна соціально-медична установа загального типу для постійного проживання громадян похилого віку, ветеранів війни та праці, інвалідів, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування);

3) спеціальні будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів (стаціонарна соціально-медична установа, призначена для постійного проживання осіб похилого віку, переважно з числа особливо небезпечних рецидивістів та інших осіб, за якими відповідно до чинного законодавства встановлено адміністративний нагляд, інвалідів та громадян похилого віку, з числа колишніх засуджених, які потребують не тільки побутового та медичного обслуговування, а й цілеспрямованого виховного впливу, а також для громадян, які за рішенням місцевих органів виконавчої влади переводяться з інших інтернатних установ загального типу за систематичне порушення громадського порядку, вживання алкоголю та інших токсичних препаратів, бійки тощо);

4) гериатричні пансіонати (стаціонарна медико-соціальна установа для проживання осіб з вираженими віковими порушеннями психіки, підтвердженими висновком лікувально-консультативної комісії органів охорони здоров'я);

5) пансіонати для ветеранів війни та праці (установи інтернального типу підвищеної комфортності) [5, с.260].

В Україні навчання людей похилого віку є інноваційним проектом, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя. Надання соціально-педагогічної послуги „Університет третього віку” забезпечується структурним підрозділом територіального центру соціального обслуговування. Надання послуги має забезпечити: створення умов та сприяння всебічному розвитку людей похилого віку; реінтеграцію людей похилого віку в активне життя суспільства; надання допомоги людям похилого віку в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знаннями, зокрема щодо: процесу старіння та його особливостей; сучасних методів збереження здоров'я; набуття навичок самопомоги; формування принципів здорового способу життя; підвищення якості життя людей похилого віку, завдяки забезпеченню доступу до сучасних технологій та адаптації до технологічних перетворень; формування практичних умінь і навичок; можливість для розширення кола спілкування та обміну досвідом [6].

Однак, незважаючи на існування в Україні цілої мережі установ, організацій, служб, які надають комплекс послуг людям похилого віку, соціальна робота з цією категорією населення потребує подальшого вдосконалення і врахування досвіду різних країн світу.

Так, наприклад, у Великій Британії поширені такі види обслуговування для людей похилого віку:

- будинки готельного типу, що забезпечують місцями проживання, де людям надає підтримку доглядальник, який мешкає у тому ж будинку;
- догляд у будинках постійного проживання – це заклади, які утримує або місцева влада, або приватні чи добровільні організації, що відповідають потребам людини похилого віку, надаючи захищене проживання;
- будинки сестринського типу, які призначені для догляду за людьми, які не можуть жити вдома;
- денні стаціонари або центри, при яких люди залишаються жити вдома, але відвідують спеціально створені центри, будинки постійного проживання чи сестринського типу;
- денні центри, де здійснюють персональний догляд, або обідні клуби, що забезпечують обідом і спілкуванням (такі заклади створюють громадські організації переважно в приміщеннях церкви, комунальних центрах; послуги призначені для тих, хто живе один, вони полегшують переживання стану самотності та пов'язаною з нею депресією);
- доставка харчування за місцем проживання або «їжа на колесах»;
- догляд за місцем проживання (надання довготривалої і спланованої соціально-побутової допомоги згідно з визначеними потребами клієнта);
- чергові бригади невідкладної допомоги (охоплюють послуги соціального працівника, які взаємодіють з лікарем-практиком і організують короткотерміновий догляд);
- служба прання білизни (зазвичай для людей, що страждають нетриманням сечі та калу, в багатьох випадках це запобігає передачі людей до резидентних закладів, оскільки суттєво полегшує роботу оглядальників);
- допомога і адаптація (якщо людина втрачає частину

своїх функцій і потребує реабілітаційних пристроїв для користування власним помешканням поручні, візочки на коліщатках тощо);

- консультування (надання можливості клієнтам і доглядачам вирішити, якої саме допомоги вони потребують і що вони хотіли б запланувати на майбутнє;
- іноді соціальним працівникам потрібно витратити багато часу, щоб переконати людину похилого віку чи подружжя дати згоду відвідувати денний центр або будинок постійного проживання) [5, с. 260].

У Швеції комітет з соціальних справ стежить за тим, щоб особи похилого віку могли вести активне життя, були забезпечені відповідними житловими умовами відповідно до яких житло має бути зручним, перебувати недалеко від соціальних служб. Цій категорії надається дотація для облаштування житла; звичайне або спеціально облаштоване житло; будинки-пансіонати для осіб з особливо важким станом здоров'я. Літнім людям забезпечена допомога у веденні господарства (приготування їжі, прибирання, прання) [7].

У Німеччині традиційно важливу роль у соціальному обслуговуванні людей похилого віку відіграють добровільні об'єднання, в першу чергу, церковні благодійні союзи і Німецький Червоний Хрест. Великого поширення в країні отримали центри денного перебування, різні клуби дозвілля, соціальні відділення для надання соціальної та медичної допомоги в домашніх умовах, що включають в себе служби допомоги у господарських справах, догляду за хворими [7].

В США простежується чітка тенденція створення умов для проживання престарілих громадян в домашніх умовах. В країні існує багато різних фондів, які забезпечують оплату медичної допомоги, надання дешевого житла, продуктів харчування, транспортних послуг. Соціальних послуг для літніх є багато. Це, зокрема, доставка додому обідів, прання, чистка речей, забезпечення автотранспортом, лікувальна гімнастика, ремонт і благоустрій квартир, організація дозвілля та розваг [7].

Отже, за кордоном реалізують численні програми, спрямовані на підтримку добробуту й стану здоров'я людей похилого віку, для чого створюють низку відповідних закладів, розташованих у громаді, за місцем проживання клієнта, якому надають право вибору форми обслуговування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналіз методичної, наукової літератури, ресурсів інтернет-джерел дає підставу стверджувати, що збільшення частки людей похилого віку зумовлює актуалізацію проблеми щодо вдосконалення соціальної роботи з цією категорією населення. У розвинутих країнах створено цілісну мережу закладів соціального обслуговування людей похилого віку, спрямовану на реалізацію принципів ООН і забезпеченням їм гідного місця в суспільстві. В нашій державі система допомоги літнім людям є фрагментарною. Цей напрям діяльності потребує набуття певного досвіду, який можна запозичити в зарубіжних країнах та удосконалити його з урахуванням українських реалій та особливостей сучасного життя.

Перспективним для України є створення нових соціальних та соціально-медичних служб: будинків компактного проживання (для 12-15 осіб), будинків тимчасового проживання (наприклад, на зимовий період 10-15 осіб), хоспісів (служб допомоги термінально хворим), реабілітаційних центрів для тих, хто зазнав насилля у сім'ї, кризових центрів, клубів за інтересами тощо.

Література та джерела

1. Всемирная Организация Здравоохранения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.who.int/ru/>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
2. Зверева І.Д. Соціальна робота в Україні / І.Д.Зверева. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
3. Інститут демографії та соціальних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.idss.org.ua/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект/ Алла Йосипівна Капська. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.

5. Лукашевич М.П. Соціальна робота (теорія і практика): підручник/ Т.В.Семигіна, М.П.Лукашевич. – К.:Каравела, 2011. – 368 с.
6. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://document.ua/pro-vprovadzhennja-socialno-pedagogichnoyi-poslugi-universit-doc72450.html>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. Социальная работа с пожилыми людьми за рубежом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.veteranrb.ru/archives/875>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
8. Статистика чисельності, складу та розміщення населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://lection.com.ua/statistics/stat/statistika-chiselnosti-skladu-ta-rozmischennya-naselennya-statistika>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
9. Холостова Е.И. Социальная работа с пожилыми людьми / Евдокия Ивановна Холостова. – Учебное пособие. – 2-е изд. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003. – 296 с.
10. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: Навчальний посібник / Володимир Михайлович Шахрай. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

В статье рассматриваются особенности организации социальной работы с пожилыми людьми в Украине и за рубежом. Определены сети заведений в Украине, которые обслуживают пожилых людей, указано на каких уровнях осуществляется их деятельность. Также освещены особенности осуществления работы с пожилыми людьми в зарубежных странах, таких как Великобритания, Швеция, Германия, США. Проанализирована методическая, научная литература, ресурсы интернет-источников что предопределяет актуализацию проблемы по совершенствованию социальной работы с этой категорией населения.

Ключевые слова: анализ, особенности, пожилой возраст, социальная защита.

The article deals with the peculiarities of social work with the elderly in Ukraine and abroad. The network of institutions serving the elderly in Ukraine has been defined indicating the levels of their activities. The peculiarities of social work implementation with the elderly in foreign countries namely in the UK, Sweden, Germany and the USA have been characterised. Numerous programmes are implemented abroad to support health and well-being of elderly people, for which a number of relevant institutions have been established and located in the community, which give the right to choose forms of services. Methodical, scientific literature resources, online sources have been analysed updating the information on improvement of social work with this category of population. An innovative project aiming at implementing and practicing of implementation of principles of lifelong learning for the elderly is being realized in Ukraine. Perspective for Ukraine is to establish new social and social-medical services, buildings of compact residence (for 12-15 people in winter period), houses providing temporary accommodation (for 10-15 people), hospices (assistance services for the terminally ill), rehabilitation centers (for those who have experienced domestic violence), crisis centers, clubs etc.

Key words: analysis, features, advanced age, social protection.